



Cur i láthair don Fhochoiste Oireachtais um an Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010 – 2030 agus Rudaí Gaolmhara ó Julian de Spáinn, Ard-Rúnaí Conradh na Gaeilge

A chathaoirligh agus a chairde,

Ar dtús ba mhaith liom buíochas a ghabháil libh as an deis seo a chur ar fáil do Conradh na Gaeilge lenár gcáineadh agus níos tábhachtaí ná sin ár moltaí le Bille na dTeangacha Oifigiúla (Leasú) 2014 a chur os bhur gcomhair inniu.

San áireamh sna moltaí a bheidh le déanamh agam, beidh roinnt mhaith de na moltaí a chuir an Conradh ar aghaidh mar chuid den phróiseas athbhreithnithe ar an Acht dhá bhliain go leith ó shin agus chomh maith leis sin beidh roinnt de na moltaí eile ó phobal na Gaeilge agus Gaeltachta a bhí san áireamh sna haighneachtaí san athbhreithniú céanna.

Is fiú dom tagairt a dhéanamh ar dtús don athbhreithniú a rinneadh ar Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i mí na Samhna 2011. Mar is eol dúinn, bhí 1,466 freagra ar an suirbhé agus 262 aighneacht curtha chuig an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta don athbhreithniú. As na céadta moladh déanta sna haighneachtaí ar fad ní raibh ach 60 moladh san áireamh san achoimre ar na moltaí a leag an Roinn amach sa cháipéis oifigiúil a d'fhoilsigh siad i mí Aibreáin 2014 le torthaí an athbhreithnithe.

Is fiú aitheantas a thabhairt don Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta as glacadh leis an moladh gan Oifig an Choimisinéara Teanga a chur isteach le hOifig an Ombudsman. Ba iad an Rialtas, áfach, a chruthaigh an fhadhb seo an chéad lá riamh agus ní raibh sé ceart go raibh orainn stocaireacht agus feachtasaíocht a dhéanamh ar feadh breis is dhá bhliain le dul i bhfeidhm orthu faoin gceist seo. Dar ndóigh, b'éigean do 10,000 duine dul ar shráideanna Bhaile Átha Cliath ar 15 Feabhra ag Lá Mór na Gaeilge agus 1,000 duine i gConamara ag Slán le Seán ar 23 Feabhra leis seo a chur ina luí ar an Rialtas.

Maidir leis an athbhreithniú agus an 60 moladh sna torthaí oifigiúla den athbhreithniú as na céadta moladh a cuireadh chun cinn ag an bpobal Gaeilge agus Gaeltachta, níl ach 13 ceannteideal molta agus baineann ceannteidil 1, 2, 3, 5, 10, 11 agus 12 le hathruithe teicniúla nach mbaineann le moltaí san athbhreithniú. Níl ach 6 fíor-cheannteideal mar sin molta ag an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta san athbhreithniú seo ar fad a ghlac dhá bhliain go leith a chur le chéile.

I gcás na 6 fíor-cheannteideal sin molta, mar sin, is é tuairim an Chonartha gur lagú atá i ndán don Acht le ceannteidil 4 agus 7, go bhféadfadh ceannteidil 6 agus 8 cur leis an Acht má tá an fhoclaíocht sna leasuithe don Bhille láidir agus go mbeadh fiúntas le ceannteidil 9 agus 13, má tá an fhoclaíocht chuí láidir sa Bhille. Déanfaidh mé cur síos níos cuimsithí go luath ar na 6 fíor-cheannteideal seo agus ar na moltaí a fágadh ar lár a bhfuil géarghá lena gcur san áireamh sa Bhille.

Ar an iomlán ní fheadfaí a rá gur athbhreithniú cuimsitheach atá i gceist san athbhreithniú seo. Níl ann, i ndáiríre, ach iarracht an tAcht a lagú agus cúpla moladh beag a ghlacadh leis an gcuma a chur ar an scéal gur éist an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta leis an bpobal agus na moltaí a rinne siad don athbhreithniú. Ach, i ndáiríre, bhí na céadta moladh ann agus níl ach 2-4 moladh san áireamh sna ceannteidil go bhfuil an fhéidearthacht ann go bhféadfadh maitheas a bheith leo.

'Siad na moltaí is tábhachtaí gur gá a chur san áireamh sa Bhille nach bhfuil ann faoi láthair ná: 1. Go mbeidh foráil nua san Acht go mbeidh faoi dheireadh 2016 gach seirbhís ar fáil do phobal na Gaeltachta trí Ghaeilge agus na seirbhísí sin a bheith ar chomhchaighdeán leis na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Bhéarla in áiteanna eile; 2. Go leasófar an reachtaíocht sa chaoi is go mbeidh oibleagáid ar chomhlachtaí poiblí ar a laghad 30% d'fhostaithe nua

sa státseirbhís fostaithe don chéad 10 mbliana eile a bheidh in ann cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal trí Ghaeilge i scríbhinn nó le post leictreonach. Labhróidh mé arís faoi na moltaí seo níos déanaí.

Maidir le ceannteideal 4 agus cúrsaí aistriúcháin, is maith é go bhfanfaidh an ceanglas reatha faoi ailt 10(b), (c) agus (d) chun líon teoranta doiciméad sonraithe ar díol spéise poiblí iad a chur ar fáil go dátheangach (i.e. tuarascálacha bliantúla, cuntais bhliantúla agus ráitis straitéise). Táimid buartha, áfach, nach mbeidh aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí aistrithe amach anseo mar go bhfuil sé ag brath ar thuairim an Aire reatha. B'fhearr an cinneadh a fhágáil faoin gCoimisinéir Teanga atá neamhspleách ar an bpolaitíocht ar céard iad na beartais phoiblí gur chóir a aistriú don phobal Gaeilge agus Gaeltachta. Dar ndóigh, ní fiú daoine a spreagadh agus a oiliúint le Gaeilge a úsáid mura mbíonn cáipéisí ,srl.. ann dóibh sa todhchaí le húsáid. Tá cúpla moladh ábhartha eile againn don cheannteideal seo nó le cur san áireamh mar cheannteidil nua:

- Ba chóir gach foirm chlóite nó leictreonach a mbainfeadh an pobal úsáid as a chur leis an liosta ag alt 10 (e)
- Ba chóir suíomhanna gréasáin a chur leis an liosta ag alt 10 (f)
- Ba chóir na meáin shóisialta a chur leis an liosta ag alt 10 (g)
- Ba chóir rialacháin a chur le halt 10 go mbeidh an Ghaeilge agus an Béarla in aon cháipéis nó foirm dhátheangach taobh le taobh leis an teanga eile faoi aon chlúdach amháin (réiteodh seo an fhadhb nach mbíonn foirmeacha Gaeilge ar fáil in oifigí stáit agus thabharfadh sé deis agus spreagadh don phobal ar fad foirmeacha a líonadh as Gaeilge más mian leo)
- Ba chóir go mbeadh gach cáipéis chorparáideach curtha ar fáil go leictreonach amháin (d'fhéadfadh na comhlachtaí poiblí nó na leabharlanna cóipeanna aonarachta de na cáipéisí a chur i gcló ar ghnáthinneall fótachóipeála d'aon duine gan teacht ar ríomhaire. Shábhálfadh a leithéid de mholadh na milliúin Euro ar an Stát gach bliain mar gheall nach mbeadh orthu na milliúin cáipéis chorparáideach a chur i gcló¹)

Maidir le ceannteideal 7 agus tréimhse na scéimeanna teanga, níor chóir dul ar aghaidh leis an leasú seo in aon chor. Níor chóir aon síneadh ama a thabhairt. Ó thosaigh córas na scéimeanna, tá siad lag agus an rud a chuir an Rialtas in iúl i gcónaí ná go n-éireoidís níos láidre gach trí bliana. Moltar sa cheannteideal seo go sínfí an tréimhse go 7 mbliana, rud a ligfeadh do na ranna Rialtais éagsúla a ndualgais a sheachaint. Tá cúpla moladh ábhartha eile againn don cheannteideal seo nó le cur san áireamh mar cheannteidil nua:

- Ba chóir fáil réidh le córas na scéimeanna agus córas nua a fhorbairt le caighdeán bunaithe ar rialacháin reachtúla, cosúil leis Na Rialacháin um Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (ALT 9) 2008, nó an córas caighdeán atá bunaithe acu sa Bhreatain Bheag
- Ba chóir go mbeadh sé riachtanach d'aon scéim nó aon chóras caighdeán go mbeidh ar an gcomhlacht poiblí a bheith gníomhach ag cur in iúl don phobal na seirbhísí as Gaeilge atá ar fáil uathu

Maidir le ceannteideal 6 agus inniúlacht sa Ghaeilge san earnáil phoiblí, mar a dúirt me níos luaithe molann an Conradh go leasófar an reachtaíocht sa chaoi is go mbeidh oibleagáid ar chomhlachtaí poiblí ar a laghad 30% d'fhostaithe nua sa státseirbhís fostaithe don chéad 10 mbliana eile a bheidh in ann cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal trí Ghaeilge i scríbhinn nó le post leictreonach (dá ndéanfaí an beart seo bheadh ciorrú ar an gcaiteachas ar sheirbhísí aistriúcháin chomh maith). Ní haon rud aisteach é ag leagan céatadán amach i reachtaíocht le fadhb a réiteach, mar shampla tá leagtha amach do na páirtithe polaitiúla ag glacadh le maoiniú ón Stát gur gá go mbeidh céatadán de 30% dá n-iarrthóir sa chéad olltoghchán eile a bheith baineannach agus tá an céatadán sin le hardú go 40% i gceann 7 mbliana. Tá cúpla moladh ábhartha eile againn don cheannteideal seo nó le cur san áireamh mar cheannteidil nua:

- Ba chóir go mbeadh sé mar fhoráil nua san Acht go mbeidh faoi dheireadh 2016 gach seirbhís ar fáil do phobal na Gaeltachta trí Ghaeilge agus na seirbhísí sin a bheith ar chomhchaighdeán leis na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Bhéarla in áiteanna eile
- Mar chuid de rialacháin nua san Acht ba cheart go mbeidh dualgas ar an bhfoireann a bhainfidh tairbhe as oiliúint sa Ghaeilge seirbhís i nGaeilge a thairiscint don phobal
- Ba cheart go ndéanfaí foráil do chóras chun go mbeadh teastais aitheanta ar fáil a léireodh go cruinn cumas na mball foirne seirbhísí a sholáthar i dteangacha oifigiúla an Stáit

¹ Dar ndóigh, tá argóint láidir ann nach léann mórán daoine na cáipéisí curtha i gcló i nGaeilge nó i mBéarla, agus dóibh siúd a léann go bhfuil sé i bhfad níos éasca teacht ar eolas i leagan leictreonach d'aon cháipéis mar gur féidir le duine cuardach a dhéanamh le haghaidh focail nó téarma go gasta

Maidir le ceannteideal 8 níl aon ghá leis an trío leasú mar níor chóir tréimhse na scéimeanna a shíneadh go 7 mbliana. Ba chóir an fhocláocht a láidriú sa dara leasú chomh maith chun nach mbeidh aon lagú déanta ar aon scéim trí scéim nua a chur ina áit, i. D'fheadfaí seo a dhéanamh leis an fhocláocht seo a chur leis an alt 'Ní chuirfear scéim níos laige in áit scéim reatha nó scéim imithe as feidhm'.

Maidir le ceannteideal 9 agus úsáid leagan Gaeilge nó Béarla in ainmneacha agus seoltaí poist, tá an moladh seo rólag. Caithfear teorainn ama a chur sa reachtaíocht, i. go mbeidh ar gach córas san earnáil phoiblí réidh d'úsáid ainmneacha agus seoltaí i nGaeilge taobh istigh de 3 bliana agus go ndéanfar socrú sealadach le haon saoránach ag iarraidh a ainm nó a sheoladh a úsáid as Gaeilge idir an dá linn. Chomh maith leis sin, tá deis iontach anois leis an gcóras códphoist nua, Eircode, gur féidir dualgas a leagan ar gach comhlacht príobháideach agus poiblí an rogha a chur ar fáil do gach saoránach an leagan Gaeilge nó Béarla dá seoladh a úsáid más mian leis/léi.

Maidir le ceannteideal 13 agus ag cur leis an sceideal de na grúpaí a thagann faoi choimirce an Achta, aontaíonn muid leis an moladh seo. Tá cúpla moladh ábhartha eile againn don cheannteideal seo nó le cur san áireamh mar cheannteidil nua:

- Sa chás go gceapann nó go n-údaíonn comhlacht poiblí cuideachta phríobháideach nó gníomhaireacht de chineál ar bith eile le feidhmiú thar a cheann agus é ag déileáil leis an bpobal ba chóir go mbeadh na dualgais chéanna acu is atá ag an gcomhlacht poiblí le seirbhís a chur ar fáil trí Ghaeilge don fheidhm a cheapfar iad a chur i gcrích ar son an chomhlachta phoiblí, m.sh. Dublin Bikes
- Ba chóir go dtiocfadh aon chomhlacht gur leis an stát é ina iomlán nó cuid de (bainc, comhlachtaí leathstáit, srl. san áireamh) nó aon chomhlacht a fhaignean ceadúnas ón stát le gníomhú sa tír (ní chosnóidh seo airgead ar an Stát) faoin Acht

Lasmuigh de na ceannteidil agus na moltaí déanta ag an gConradh chun iad a láidriú, tá roinnt mhaith moltaí eile gur chóir a chur san áireamh sa Bhille nach bhfuil san áireamh sna ceannteidil. Cuirim i gcuimhne arís nach bhfuil ach 2-4 mholadh san áireamh sna ceannteidil ag teacht ó mholtaí an phobail Gaeilge agus Gaeltachta san athbhreithniú. San áireamh sna moltaí breise, tá:

- Ba chóir go mbeadh ainm gach comhlacht poiblí nua atá le teacht ar an bhfód as Gaeilge agus úsáidte go poiblí as Gaeilge. Chuirfeadh seo go mór le stádas na Gaeilge gan aon chostas sa bhreis, mar shampla bhí sé de cheart an teideal "Uisce Éireann" a úsáid seachas "Irish Water".
- Ba chóir ról monatóireachta a thabhairt d'Oifig an Choimisinéara Teanga ar chur i bhfeidhm an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030*
- Tá lógó comhlachta lárnach d'íomhá an chomhlachta sin. Ba cheart deireadh a chur le heisceacht a dhéanamh de lógónna comhlachtaí poiblí sna rialacháin agus féachaint chuige go mbeidh an Ghaeilge chomh feiceálach ar gach lógó nua comhlachta poiblí feasta.
- Maidir le híomhá na tíre seo mar thír dhátheangach thar sáile, ba cheart deireadh a chur le heisceacht a dhéanamh d'fheidhmiú comhlachtaí poiblí thar lear: na hambasáidí, Coláiste na nGael sa Loháin, srl.
- Ba chóir go mbeadh rialacháin ann maidir le fógraíocht, m.sh. ba chóir go mbeadh 20% den fhógraíocht déanta ag comhlachtaí poiblí sna meáin déanta sna meáin Ghaeilge
- Ba chóir foráil a chur isteach go mbeidh ar chomhlachtaí lipéid ar earraí díolta in Éirinn a bheith i mBéarla agus i nGaeilge, ar nós na foláirimh sláinte ar phacáistí tobac. Ní chosnódh seo airgead ar an stát.
- I dTithe an Oireachtais ba chóir go mbeidh foráil ann ag leagan dualgais ar an Rialtas billí a fhoilsiú go dátheangach. Ba chóir atheagar a chur ar na rannóga aistriúcháin chun an bhforáil seo a fheidhmiú.
- Ó tharla go bhfuil formhór na reachtaíochta ar fáil sna rialacháin a dhéantar de bhun Achtanna, ba chóir an reachtaíocht tánaisteach a fhoilsiú go dátheangach feasta.

Tá neart moltaí ag Conradh na Gaeilge anseo bunaithe ar mholtaí ag teacht ón bpobal Gaeilge agus Gaeltachta. Tá cúis agus gá le gach ceann díobh. Chuir sé iontas orainn i ndiaidh phróiseas dhá bhliain go leith d'athbhreithniú nach raibh ach 2-4 mholadh ag teacht ón Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta a bhféadfadh Acht na dTeangacha Oifigiúla a láidriú. Tá súil agam agus ag Conradh na Gaeilge go mbeidh an Comhchoiste Dála seo sásta glacadh lenár moltaí ar fad agus iad a chur ar aghaidh chuig an Roinn chun iad a chur san áireamh i mBille Acht na dTeangacha Oifigiúla (leasú) 2014 sula foilseofar é.

Tá an Conradh an-bhuíoch díbh as an deis seo inniu ár moltaí a chur in bhur láthair agus as an tacaíocht leanúnach a thugann sibh do mhianta phobal na Gaeilge agus Gaeltachta.

Bille na dTeangacha Oifigiúla (Leasú), 2014 - SCÉIM GHINEARÁLTA AGUS CEANNTÉIDIL AN BHILLE

Ceannteidil	Foráil a dhéanamh le haghaidh...	Míniú an Rialtais	Moltaí an Chonartha
Ceannteideal 1 Gearrtheideal agus Tosach Feidhme	<ul style="list-style-type: none"> Chun go bhféadfar Acht na dTeangacha Oifigiúla (Leasú), 2014 a ghairm den Acht; agus Chun go bhféadfar an fhoráil atá i gCeannteideal 9 a thosú ar dháta nó ar dhátaí a fhorordóidh an tAire. 	Is forálacha caighdeánacha iad seo.	Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.
Ceannteideal 2 Léirithe	Maidir le léirithe mar seo a leanas: [Cuirfear isteach iad ag céim an dréachtaithe].	Is foráil chaighdeánach í seo.	Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.
Ceannteideal 3 Leasú ar alt 2 den Phríomh-Acht	Maidir le halt 2 den Acht, lena ndéantar foráil maidir leis an míniú ar “ceann comhlachta phoiblí”, a leasú chun an míniú ar cheann comhlachta phoiblí a chur de réir a bhfuil san Acht um Bainistíocht na Seirbhíse Poiblí, 1997 (Uimh. 27 de 1997).	Is é is éifeacht don leasú seo an míniú ar cheann comhlachta phoiblí a chur de réir a bhfuil san Acht um Bainistíocht na Seirbhíse Poiblí, 1997, a meastar gurb é an míniú is cuí.	Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.
Ceannteideal 4 Leasú ar alt 10 den Phríomh-Acht	<ul style="list-style-type: none"> Maidir leis an bhforáil reatha in alt 10(a), lena gceanglaítear “aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí” a chur ar fáil i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, a scríosadh. Maidir le halt 10(e) a leasú chun foráil bhreise a áireamh ann lena gceadófar don Aire, le toiliú an Aire Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe agus aon Aire nó Airí eile, de réir mar is cuí, a fhorordú go ndéanfar doiciméid nó aicmí doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí a fhoilsiú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla. 	<p>Leis na blianta is ábhar conspóide an cheist i dtaobh cad is tograí beartais phoiblí dá dtagraítear in alt 10(a) ann agus i dtaobh na gcostas aistrithe a ghabhann leo. Tá tráchtairacht dhiúltach déanta go minic sna meáin chumarsáide, agus ag ionadaithe poiblí, comhlachtaí poiblí agus daoine den phobal ar a inmhianaithe atá sé líon mór doiciméad nach léir aon éileamh follasach orthu a aistriú.</p> <p>Dá réir sin, moltar an fhoráil reatha in alt 10(a) lena gceanglaítear “aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí” a chur ar fáil i ngach ceann de na teangacha oifigiúla a scríosadh. Ceanglófar ar an Aire leis an leasú beartaithe, le toiliú an Aire Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe agus aon Aire nó Airí eile, de réir mar is cuí, na doiciméid ina bhfuil tograí beartais phoiblí agus atá le cur ar fáil i ngach ceann de na teangacha oifigiúla a fhorordú. Leis an tsolúbthacht seo, rachfar i ngleic le ceann de na príomhábhair inní atá tagtha chun cinn maidir leis na costais forfheidhmithe a ghabhann leis an Acht, i.e. an costas a bhaineann le doiciméid nach bhfuil éileamh an phobail orthu a aistriú.</p> <p>Maidir leis an gceanglas reatha faoi ailt 10(b), (c) agus (d) chun líon teoranta doiciméad sonraithe ar díol spéise poiblí iad a chur ar fáil go dátheangach (i.e. tuarascálacha bliantúla, cuntais bhliantúla agus ráitis straitéise), fanfaidh an ceanglas sin i bhfeidhm.</p>	<p>Is maith é go bhfanfaidh an ceanglas reatha faoi ailt 10(b), (c) agus (d) chun líon teoranta doiciméad sonraithe ar díol spéise poiblí iad a chur ar fáil go dátheangach (i.e. tuarascálacha bliantúla, cuntais bhliantúla agus ráitis straitéise).</p> <p>Táimid buartha, áfach, nach mbeidh aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí aistrithe amach anseo mar go bhfuil sé ag brath ar thuairim an Aire reatha. B’fhearr an cinneadh a fhágáil faoin gCoimisinéir Teanga atá neamhspleách ar an bpolaíocht.</p> <p>Dar ndóigh, ní fiú daoine a spreagadh agus a oiliúint le Gaeilge a úsáid mura mbíonn cáipéisí, srl.. ann dóibh sa todhchaí le húsáid.</p> <p><u>Moltaí ábhartha breise:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Ba chóir gach foirm chlóite nó leictreonach a mbainfeadh an pobal úsáid as a chur leis an liosta ag alt 10 (e) Ba chóir suíomhanna gréasáin a chur leis an liosta ag alt 10 (f) Ba chóir na meáin shóisialta a chur leis an liosta ag alt 10 (g) Ba chóir rialacháin a chur le halt 10 go mbeidh an Ghaeilge agus an Béarla in aon cháipéis nó foirm dhátheangach taobh le taobh leis an teanga eile faoi aon chlúdach amháin (réiteodh seo an fhadhb nach mbíonn foirmeacha Gaeilge ar fáil in oifigí stáit agus thabharfadh sé deis agus spreagadh don phobal ar fad foirmeacha a líonadh as Gaeilge más mian leo) Ba chóir go mbeadh gach cáipéis chorparáideach curtha ar fáil go leictreonach amháin (d’fhéadfadh na comhlachtaí poiblí nó na leabharlanna cóipeanna aonarach a chur i gcló ar ghnáthinneall fótachóipeála d’aon duine gan teacht ar ríomhaire. Shábhálfadh a leithéid de mholadh na milliúin Euro ar an Stát gach

			bliain mar gheall nach mbeadh orthu na mílte cáipéis chorparáideach a chur i gcló ¹)
Ceannteideal 5 Leasú ar alt 11 den Phríomh-Acht	Maidir le halt 11 den Acht a leasú chun a chumasú don Aire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta fógra chuig comhlacht poiblí a tharraingt siar is fógra lena gceanglaítear air scéim teanga a ullmhú.	Tá gá leis an leasú teicniúil seo ós rud é nach bhfuil aon fhoráil san Acht faoi láthair lena gceadaítear fógra den sórt sin a tharraingt siar. Cé go bhféadfadh sé nach n-úsáidfear go minic í, d'fhéadfadh an chumhacht chun fógra a tharraingt siar a bheith ag teastáil in imthosca áirithe i gcás athrú a bheith tagtha ar fheidhmeanna comhlachtaí poiblí.	Níl aon mholadh againn don leasú seo.
Ceannteideal 6 Leasú ar alt 13 den Phríomh-Acht	Maidir le fo-alt nua a áireamh in alt 13(2) lena gceanglaítear go ndéantar na poist laistigh den chomhlacht poiblí ina bhfuil gá le hinniúlacht sa Ghaeilge a shonrú i ngach scéim teanga.	Tagann an leasú seo le breith an Rialtais an 30 Deireadh Fómhair 2013 an beartas a bhíodh ann marcanna bónaís a bhronnadh as inniúlacht sa Ghaeilge i gcomórtais earcaíochta agus ardaithe céime sa státseirbhís a chúlghairm agus córas bunaithe ar inniúlachtaí a chur ina ionad faoina mbeidh inniúlacht sa Ghaeilge ina ceanglas le haghaidh poist shonraithe. I dteannta an cheanglais go ndéanfar, i bpleananna fórsa saothair Ranna agus Oifigí Rialtais amach anseo, poist/réimsí oibre a shonrú ina bhfuil gá le daoine atá in ann feidhmiú sa dá theanga, beartaítear go mbeidh foráil den tsamhail sin i scéimeanna teanga amach anseo.	Moltar go leasófar an reachtaíocht sa chaoi is go mbeidh oibleagáid ar chomhlachtaí poiblí ar a laghad 30% d'fhostaithe nua sa státseirbhís fostaithe don chéad 10 mbliana eile a bheidh in ann cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal trí Ghaeilge i scríbhinn nó le post leictreonach (dá ndéanfaí an beart seo bheadh ciorrú ar an gcaiteachas ar sheirbhísí aistriúcháin chomh maith). <u>Moltaí ábhartha breise:</u> <ul style="list-style-type: none"> Ba chóir go mbeadh sé mar fhoráil nua san Acht go mbeidh faoi dheireadh 2016 gach seirbhís ar fáil do phobal na Gaeltachta trí Ghaeilge agus na seirbhísí sin a bheith ar chomhchaighdeán leis na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Bhéarla in áiteanna eile Mar chuid de rialacháin nua san Acht ba cheart go mbeidh dualgas ar an bhfoireann a bhainfidh tairbhe as oiliúint sa Ghaeilge seirbhísí i nGaeilge a thairiscint don phobal Ba cheart go ndéanfaí foráil do chóras chun go mbeadh teastais aitheanta ar fáil a léireodh go cruinn cumas na mball foirne seirbhísí a sholáthar i dteangacha oifigiúla an Stáit
Ceannteideal 7 Leasú ar alt 14 den Phríomh-Acht	Maidir leis an tréimhse ar lena linn a fhanfaidh scéim teanga i bhfeidhm a mhéadú ó 3 bliana go dtí 7 mbliana.	Leis an togra seo, maolófar go mór an t-ualach riaracháin a bhaineann le scéimeanna teanga a dhréachtú, a chomhaontú agus a dhaingniú. Ina theannta sin, tabharfar deis do chomhlachtaí poiblí leis an togra seo a gcuid tosaíochtaí a shainiú agus a eagrú chun go mbeifear ag cur feabhas de réir a chéile ar sheirbhísí trí Ghaeilge ar mhodh a bheidh níos straitéisí. Tá formáid nua sholáimhsithe chun scéimeanna teanga a ullmhú á tabhairt isteach chun an fhoráil seo a chomhlánú. Leanfaidh Oifig an Choimisinéara Teanga d'fhaireachán a dhéanamh ar chomhlíonadh gealltanais scéimeanna teanga ag comhlachtaí poiblí. Leanfaidh na scéimeanna teanga go léir atá ann cheana de bheith i bhfeidhm go ceann tréimhse trí bliana nó go dtí cibé tráth a dhéanfar scéimeanna nua a chuirfeadh ina n-ionad a chomhaontú, cibé acu is déanaí.	Níor chóir dul ar aghaidh leis an leasú seo in aon chor. Níor chóir aon síneadh ama a thabhairt. Ó thosaigh córas na scéimeanna, tá siad lag agus an rud a chuir an Rialtas in iúl i gcónaí ná go n-éireoidís níos láidre gach trí bliana. Moltar sa cheannteideal seo go sínfí an tréimhse go 7 mbliana, rud a ligfeadh do na ranna Rialtais éagsúla a ndualgais a sheachaint. <u>Moltaí ábhartha breise:</u> <ul style="list-style-type: none"> Ba chóir fáil réidh le córas na scéimeanna agus córas nua a fhorbairt le caighdeán bunaithe ar rialacháin reachtúla, cosúil leis Na Rialacháin um Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (ALT 9) 2008, nó an córas caighdeán atá bunaithe acu sa Bhreatain Bheag Ba chóir go mbeadh sé riachtanach d'aon scéim nó aon chóras caighdeán go mbeidh ar an gcomhlacht poiblí a bheith gníomhach ag cur in iúl don phobal na seirbhísí as Gaeilge atá ar fáil uathu
Ceannteideal 8 Leasú ar alt 15 den Phríomh-Acht	<ul style="list-style-type: none"> Maidir le halt 15 den Acht a leasú chun a chumasú don Aire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta fógra chuig comhlacht poiblí a 	Tá gá leis an gcéad leasú, ar leasú de chineál teicniúil é, ós rud é nach bhfuil an chumhacht ag an Aire faoi láthair fógra den sórt sin a tharraingt siar agus is leasú é a dhéantar de dhroim an leasaithe	Níl aon ghá leis an tríú leasú mar níor chóir tréimhse na scéimeanna a shíneadh go 7 mbliana.

¹ Dar ndóigh, tá argóint láidir ann nach léann mórán daoine na cáipéisí curtha i gcló i nGaeilge nó i mBéarla, agus dóibh siúd a léann go bhfuil sé i bhfad níos éasca teacht ar eolas i leagan leictreonach d'aon cháipéis mar gur féidir le duine cuardach a dhéanamh le haghaidh focail nó téarma go gasta

	<p>tharraingt siar is fógra lena gceanglaítear air athbhreithniú a dhéanamh ar scéim teanga.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maidir le halt 15(1) den Acht a leasú chun go bhféadfadh tosaíocht a bheith ag scéim nua ar scéim láithreach i gcás go gceadaítear í roimh dheireadh na tréimhse 7 mbliana ón dáta a cheadaigh an tAire an scéim láithreach. • Maidir le leasú breise ar alt 15(1) chun a cheadú don Aire fógra a eisiúint chuig comhlacht poiblí ina n-iarrtar go ndéanfar athbhreithniú ar an scéim 12 mhí roimh dheireadh na tréimhse 7 mbliana ón dáta a cheadaigh an tAire an scéim láithreach. 	<p>bheartaithe i gCeannteideal 5. Cé go bhféadfadh sé nach n-úsáidfeadh go minic í, d'fhéadfadh an chumhacht chun fógra a tharraingt siar a bheith ag teastáil in imthosca áirithe i gcás athrú a bheith tagtha ar fheidhmeanna comhlachtaí poiblí.</p> <p>Tá gá leis an dara leasú chun a chinntiú, i gcás go ndéanfaidh an tAire scéim nua a chomhaontú sula mbeidh deireadh leis an tréimhse a bhaineann le scéim láithreach, go mbeidh tosaíocht ag an scéim nua ar an scéim láithreach.</p> <p>Tá gá leis an tríú leasú chun nach mbeidh ann d'aon athbhri a bhainfeadh le bailíocht scéimeanna láithreacha thar an líon blianta (7 mbliana atá beartaithe) dár dhaingnigh an tAire iad.</p>	<p>Ba chóir an foclaíocht a láidriú sa dara leasú chun nach mbeidh aon lagú déanta ar aon scéim trí scéim nua a chur ina áit, i.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Maidir le halt 15(1) den Acht a leasú chun go bhféadfadh tosaíocht a bheith ag scéim nua ar scéim láithreach i gcás go gceadaítear í roimh dheireadh na tréimhse 7 mbliana ón dáta a cheadaigh an tAire an scéim láithreach. Ní chuirfeadh scéim níos laige in áit scéim reatha nó scéim imithe as feidhm.</i>
<p>Ceannteideal 9 Alt Nua: Ainmneacha agus seoltaí poist Gaeilge</p>	<p>Maidir le daoine d'úsáid leagan Gaeilge nó leagan Béarla a n-ainmneacha agus a seoltaí poist, cibé acu is mian leo, ina gcomhfhreagrás le comhlachtaí poiblí.</p>	<p>Is é an cuspoir atá leis an gCeannteideal seo a cheadú do dhaoine leaganacha Gaeilge nó Béarla a n-ainmneacha agus a seoltaí a úsáid le linn dóibh cumarsáid a dhéanamh le comhlachtaí poiblí. Is é an prionsabal bunúsach atá leis nár cheart go ndéileálfadh comhlachtaí poiblí le daoine ar mian leo leaganacha Gaeilge a n-ainmneacha a úsáid le níos lú fabhair ná mar a dhéileálfai le daoine ar mian leo na leaganacha Béarla a úsáid.</p> <p>Leis an togra seo, tabharfar aghaidh ar na deacrachtaí is féidir a bheith ag daoine a bhfuil a n-ainmneacha i nGaeilge le linn dóibh a gcuid sonraí pearsanta a chur isteach i gcórais teicneolaíochta faisnéise (TF) a úsáideann comhlachtaí poiblí. I measc na ndeacrachtaí sin, d'fhéadfadh, mar shampla, an síneadh fada a bheith fágtha ar lár nó gan a bheith ina charachtar aitheanta i gcórais TF.</p> <p>D'fhéadfadh sé go mbeadh impleachtaí praiticiúla ann i réimsí ar nós TF agus córais ghnó eile a úsáidtear san earnáil phoiblí mar gheall ar an bhforáil seo a áireamh agus, dá bhrí sin, seans go dteastóidh tréimhse réamhullmhúcháin sula gcuirfeadh i bhfeidhm í d'fhonn a chumasú do chomhlachtaí poiblí a gcórais a choigeartú. De thoradh air sin, tá sé beartaithe a chumasú don Aire an fhoráil seo a chur i bhfeidhm ar bhonn céimnithe ar dháta nó ar dhátaí a fhorordófar le rialachán. Is é aidhm don chur chuige seo a cheadú don Aire cur leis an liosta comhlachtaí lena mbaineann an fhoráil seo de réir mar a choigeartaítear a gcórais ghnó chun freastal di. Ar leibhéal praiticiúil, déanfar an ceanglas nua seo faoin Acht a chur in iúl do chomhlachtaí poiblí ar bhonn riaracháin agus iarrfar orthu scála ama a chur ar fáil ar laistigh de a chomhaontaíonn siad na coigeartuithe cuí a dhéanamh ar a gcórais.</p>	<p>Tá an moladh seo rólag. Caithfeadh teorainn ama a chur sa reachtaíocht, i. go mbeidh ar gach córas san earnáil phoiblí réidh d'úsáid ainmneacha agus seoltaí i nGaeilge taobh istigh de 3 bliana agus go ndéanfar socrú sealadach le haon saoránach ag iarraidh a ainm nó a sheoladh a úsáid as Gaeilge idir an dá linn.</p> <p><u>Moltaí ábhartha breise:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tá deis iontach anois leis an córas gcódpóist nua, Eircode, gur féidir dualgas a leagan ar gach comhlacht príobháideach agus poiblí an rogha a chur ar fáil do gach saoránach an leagan Gaeilge nó Béarla dá seoladh a úsáid más mian leis/léi.
<p>Ceannteideal 10 Leasú ar alt 30 den Phríomh-Acht</p>	<p>Maidir le halt 30(1) a leasú chun an coinníoll sé mhí maidir le tuarascáil bhliantúil an Choimisinéara Teanga a bhaint, agus chun coinníoll a áireamh go dtabharfar an tuarascáil dá dtagraítear an tráth céanna a bheidh na cuntais dá dtagraítear i mír 8(2) den Dara Sceideal á gcur faoi bhráid an Aire.</p>	<p>Faoi láthair, foilsíonn an Coimisinéir Teanga a thuarascáil bhliantúil ag tús gach bliana agus foilsítear na cuntais bhliantúla níos déanaí sa bhliain, tar éis d'Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste a n-íniúchadh a chur i gcrích. Is é is toradh air sin go mbíonn dhá aighneacht ar leith á gcur faoi bhráid an Rialtais sula leagtar faoi bhráid Thithe an Oireachtais iad.</p>	<p>Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> Leis an gCeannteideal seo, laghdófar líon na n-aighneachtaí a bhaineann le tuarascáil bhliantúil agus cuntais bhliantúla an Choimisiún Teanga agus a chuirtear faoi bhráid an Rialtais in aghaidh na bliana. 	
Ceannteideal 11 Leasú ar alt 31 den Phríomh-Acht	Maidir leis an tagairt don Choimisiún Logainmneacha a scriosadh.	Tá an leasú seo ag teastáil ag féachaint do bhreith an Rialtais deireadh a chur leis an gCoimisiún Logainmneacha i mí Dheireadh Fómhair 2012, mar chuid dá Phlean um Athchóiriú na Seirbhíse Poiblí. Tá coiste saineolach a cheap an tAire ar bhonn riaracháin curtha in áit an Choimisiúin Logainmneacha.	Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.
Ceannteideal 12 Leasú ar alt 32 den Phríomh-Acht	Maidir leis an Aire do dhul i gcomhairle le cibé daoine a mheasann an tAire is cuí sula bhfeidhmíonn an tAire na feidhmeanna dá dtagraítear i bhfo-ailt 32(1)(a) agus 32(1)(b).	Is de dhroim an leasaithe roimhe seo i gCeannteideal 11 a dhéantar an leasú seo. Déantar foráil leis maidir le próiseas comhairliúcháin roimh don Aire Ordú Logainmneacha a dhéanamh, a leasú nó a chúlghairm.	Níl aon mholadh againn don leasú seo go fóill.
Ceannteideal 13 Leasú ar an gCéad Sceideal a ghabhann leis an bPríomh-Acht	<ul style="list-style-type: none"> Maidir leis an gCéad Sceideal a ghabhann leis an Acht a scriosadh agus foráil chineálach mar a leagtar amach anseo thíos a chur ina ionad, ionas nach gá an Sceideal a thabhairt cothrom le dáta go tréimhsiúil de réir mar a thagann athrú ar stádas comhlachtaí poiblí. Maidir leis an tagairt do “Comhlacht Forfheidhmithe arna bhunú faoin Acht um Chomhaontú na Breataine-na hÉireann, 1999” a leasú chun áireamh na gcomhlachtaí sin san Acht a theorannú dá gcuid gníomhaíochtaí a mhéid a bhaineann siad le Stát na hÉireann. 	<p>Sa Chéad Sceideal a ghabhann leis an Acht, liostaítear breis is 600 comhlacht poiblí a chumhdaítear leis an Acht. Ní foláir Rialacháin a dhéanamh chun an Sceideal seo a thabhairt cothrom le dáta nuair a thagann athrú ar stádas comhlachtaí poiblí. Is am-íditheach agus neamhéifeachtúil an modh é chun a chinntiú go dtagann gach comhlacht poiblí faoi réim an Achta. Tá leasú beartaithe chun foráil chineálach atá i gcomhréir le forálacha dá samhail i reachtaíocht eile a chur in ionad an Sceidil. D’fhágfadh an méid sin, faoi réir comhairliúcháin le hAire eile, de réir mar is cuí, agus aon eisiámh a eascróidh as an méid sin, go dtiocfadh gach comhlacht poiblí faoi réim an Achta go huathoibríoch.</p> <p>Breithníodh an cheist i dtaobh ar cheart go leanfaí de Chomhlachtaí Forfheidhmithe Thuaidh Theas a áireamh sa Chéad Sceideal a ghabhann leis an Acht. Tar éis ról agus feidhmeanna na gComhlachtaí Forfheidhmithe ar feadh an dá dhlínse a bhreithniú, meastar nach cuí na comhlachtaí sin a áireamh san Acht ach amháin i dtaca leis na gníomhaíochtaí dá gcuid a bhaineann le Stát na hÉireann. Beidh comhairliúcháin ann leis an gComhairle Aireachta Thuaidh Theas maidir leis an gceist seo in am trátha.</p>	<p>Aontaíonn muid leis an moladh seo.</p> <p><u>Moladh ábhartha breise:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Sa chás go gceapann nó go n-údaraíonn comhlacht poiblí cuideachta phríobháideach nó gníomhaireacht de chineál ar bith eile le feidhmiú thar a cheann agus é ag déileáil leis an bpobal ba chóir go mbeadh na dualgais chéanna acu is atá ag an gcomhlacht poiblí le seirbhís a chur ar fáil trí Ghaeilge don fheidhm a cheapfar iad a chur i gcrích ar son an chomhlachta phoiblí, m.sh Dublin Bikes Ba chóir go dtiocfadh aon chomhlacht gur leis an stát é ina iomlán nó cuid de (bainc, comhlachtaí leath-stáit, srl. san áireamh) nó aon chomhlacht a fhaigheann ceadúnas ón stát le gníomhú sa tír (ní chosnóidh seo airgead ar an Stát) faoin Acht

Moltaí Eile don Bhille

Go ginearálta:

- Ba chóir go mbeadh ainm gach comhlacht poiblí nua atá le teacht ar an bhfód as Gaeilge agus úsáidte go poiblí as Gaeilge. Chuirfeadh seo go mór le stádas na Gaeilge gan aon chostas sa bhreis, mar shampla bhí sé de cheart an teideal “Uisce Éireann” a úsáid seachas “Irish Water”.
- Ba chóir ról monatóireachta a thabhairt d’Oifig an Choimisinéara Teanga ar chur i bhfeidhm an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030*
- Tá lógó comhlachta lárnach d’íomhá an chomhlachta sin. Ba cheart deireadh a chur le heisceacht a dhéanamh de lógónna comhlachtaí poiblí sna rialacháin agus féachaint chuige go mbeidh an Ghaeilge chomh feiceálach ar gach lógó nua comhlachta poiblí feasta.
- Maidir le híomhá na tíre seo mar thír dhátheangach thar sáile, ba cheart deireadh a chur le heisceacht a dhéanamh d’fheidhmiú comhlachtaí poiblí thar lear: na ambasáidí, Coláiste na nGael sa Lobháin, srl.
- Ba chóir go mbeadh rialacháin ann maidir le fógraíocht, m.sh. ba chóir go mbeadh 20% den fhógraíocht déanta ag comhlachtaí poiblí sna meáin déanta sna meáin Ghaeilge
- Ba chóir foráil a chur isteach go mbeidh ar chomhlachtaí lipéid ar earraí díolta in Éirinn a bheith i mBéarla agus i nGaeilge, ar nós na foláirimh sláinte ar phacáistí tobac. Ní chosnódh seo airgead ar an stát.

San Oireachtas:

- Ba chóir go mbeidh foráil ann ag leagan dualgais ar an Rialtas billí a fhoilsiú go dátheangach. Ba chóir atheagar a chur ar na rannóga aistriúcháin chun an bhforáil seo a fheidhmiú.
- Ó tharla go bhfuil formhór na reachtaíochta ar fáil sna rialacháin a dhéantar de bhun Achtanna, ba chóir an reachtaíocht tánaisteach a fhoilsiú go dátheangach feasta.

Sna Cúirteanna:

Ba chóir rialacháin faoi leith a chur le chéile do na cúirteanna ag cuimsiú na moltaí seo a leanas:

- Ba chóir cúisí a ionchúiseamh sa teanga oifigiúil a roghnaíonn sé/sí, faoi mar a tharlaíonn i gCeanada. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta.
- Ba chóir go mbeadh breitheamh i gcás a reáchtáiltear as Gaeilge nó go dátheangach (Gaeilge/Béarla) in ann Gaeilge a thuiscint agus an cas a éisteacht inti gan chabhair ó ateangaire. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta agus chinnteodh sé triail chothrom.
- Ba chóir do bhreitheamh plé le páirtithe i gcúis sa teanga oifigiúil a roghnaíonn siad faoi seach.
- Ba chóir breithiúnas a thabhairt sa teanga oifigiúil nó sna teangacha oifigiúla a reáchtálann na páirtithe a dtaobh sin den chás trí na meáin.
- I gcás ina mbeidh Gaeilge in úsáid ag páirtí nó ag finné, ba choir an breitheamh agus an giúiré (más ann) a bheith in ann Gaeilge a thuiscint agus an cas a éisteacht inti gan chabhair ó ateangaire. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta agus chinnteodh sé triail chothrom
- Ba chóir an Ghaeilge a bheith mar theanga oibre ag gach cúirt sa Ghaeltacht ach cead ag baill den phobal láithriú iontu as Béarla más mian leo nó, mura bhfuil Gaeilge ná Béarla acu, i dteanga eile trí ateangaire. Tá dualgas mar seo i bhfeidhm cheana le halt 135(8)(b) den Acht Pleanála 2000 mar a leanas maidir le héisteacht poiblí ó bhéal de chuid an Bhord Pleanála.
- I gcás dúiche nó cuaird a bhfuil limistéar Gaeltachta ann, reáchtálar suí amháin den Chúirt Dúiche agus suí amháin den Chúirt Chuarda sa limistéar sin ar a laghad in aghaidh na bliana. Reáchtálar suí amháin den Chúirt Dúiche agus suí amháin den Chúirt Chuarda ar a laghad in aghaidh na téarma dlí i nGaeltacht Dhún na nGall, i nGaeltacht Chonamara agus i nGaeltacht Chorca Dhuibhne.